

בס"ד

הערות וציונים

בסוגיות ממסכת סוכה

(דף יז - כב)

יו"ל בשיבת

מאור התלמוד

רחובות

והם מראי מקומות שנכתבו ללימוד הבקיאות

אלול ה' תשס"א

דף ז ע"א

הקדמה: תוכן הסוגיא לברר הדין של צירוף הסכך והדפנות ליצירת השם סוכה, ויסוד הדין הוא דשם הסוכה חל על מקום שהתקיימו בו התנאים לכשרות הדברים שמקיפים אותו ויוצרים הגדרת מקום מיוחד המובדל בשמו המיוחד, ע"י מחיצות וסכך המיצל, ועד כמה שהתקיימו בו התנאים לכשרותו נקרא המקום שבתוכם "סוכה", וכשלא חל שם סוכה, אין זה מועיל שיש מעליו סכך כשר, דמ"מ חסר השם סוכה על המקום.

וא"כ הגדר בהחפצא דסוכה הוא, דאין זה חל בסכך והדפנות שמסביבו, שמקיים את הישיבת סוכה במה שיושב מתחת לסכך כשר, ומוקף בדפנות, אלא הישיבת סוכה היא בהחפצא של המקום עצמו, שיש כאן כמין דירה ורשות מסוימת שחל בה שם סוכה, ובזה הוא מקיים חובתו שיושב ב"סוכה", ולא בסכך והדפנות, אלא שהסכך והמחיצות הם התנאים שיחול בהמקום שם סוכה כהלכתה.

ולפ"ז עיקר החסרון בהעדר הכשרות, הוא שאין כאן מה שיעשה את השם סוכה, או אפילו כשיש את הסכך והדפנות יכול לבא דבר הפוסל ולבטל שם זה, מחמת שהוא סותר לשם סוכה עד כמה שהוא פסול מלעשות השם סוכה, ועירובו באותו מקום מוקף מחיצות מערבב השם סוכה ונאבד השם סוכה מהמקום.

ולפ"ז מובן איך מכשיר דין לבדו בסכך, עד כדי שישנים תחתיו, אף שאין כאן סכך כשר, מ"מ ההלכה שנחשב כסתום וכמו שיתבאר להלן, אי"צ שיחשב שיש כאן החומר הכשר ממין כשר, אלא נחשב כסתום במה שצריך להיות כדי להיות כשר, דכיון שרק תנאי הוא כלפי המקום שצריך את הסיכוך רק כדי להחשב-סוכה, והתנאי לזה הוא שמסוכך בסכך, מועיל ההלכה שכסתום במה שצריך להיות כאילו יש כאן תנאי כשרותו, ואי"צ שלמעשה ייחשב שיושב מתחת סכך כשר, דאין קיום דינו בזה כלל, אלא רק שעל המקום יחול שם סוכה.

גם שאר ההלכות שנקבע שם מחיצות בכל ההלכות המחודשות, הוא מפני שאין חיוב שיהיה דופן, (לפשוטו, אולם הגר"ז בקונטרס עמ' ל' כ' אחרת ודו"ק) אלא רק כדי לחלק את הרשות והדירה שיוכל להקבע שכאן המקום הוא סוכה, ע"י ששייך לסכך שנותן שם סוכה, והמחיצות הם קובעות וגודרות שכאן המקום אינו סתם, אלא סוכה, ונמצא שזהו תנאי והיכי תימצי שיתחלק המקום לרשות ששייכת לסכך שעושה השם סוכה, ולפיכך סגי בכל מחלק בדין אף שאינו דופן מציאותי, דלא מציאות הדופן קובע, אלא התוצאה שלו שמחלק הרשויות.

מתני' הרחיק את הסיכוך. בתוס' שבת זב, כ' דהוא ילפוטא מקראי, דדרשי' מבסוכות בסוכת למנין הדפנות, ולפיכך בעינן שיהיו הדפנות סמוכות לסכך, דגם הם שייכים לשם סוכה של הסכך.

רש"י ד"ה פסולה. היינו דחקו הראשונים בגדר דין דופן עקומה, האם הדופן זה אל הסכך, או דהסכך הפסול מתאחד כהמשך הדופן שהולכת בצד הסכך הכשר

ומחברת הדופן עם התחלת סכך כשר. והכרעת רש"י דהסכ"פ חלק מהדופן, וכ"כ בתור"פ כאן.

והנפק"מ בזה ע' במאירי ור"ן דף ד ע"א לענין לישון תחת הסכ"פ, דאם הוא חלק מהדופן ממש א"א לישן תחתיו, אבל אם הדופן זזה יתכן שיש תורת פסל היוצא מן הסוכה גם למקום ההוא. אכן בריטב"א שם מחלק בין פסול למעלה מכל אמה שאינו בחפצא סכ"פ, לבין סכ"פ לגמרי דלכו"ע א"א לישן תחתיו.

ברמב"ם: פ"ה מסוכה הלי"ד מדוקדק בלשונו שכ' רואים כאילו הכותל נעקם ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הכותל וכשרה, וד"ז הלמ"מ. הרי דמפרש כד' רש"י והראשונים דהסכ"פ נעשה לדופן, וכ"כ הכס"מ שם. ובאבן האזל מקשה דלגבי דופן עקומה דסכך למעלה מכל כתב הרמב"ם וכאילו המחיצות נוגעות באיצטבה, והרי מן האיצטבה ועד הסיכוך פחות מכל אמה, דמשמע דהמחיצות נמשכות ונעקמות אל הסכך שכןגד שפת האיצטבה, והיינו כפי' השני שדחאו רש"י, ועי"ש בתירוצו.

במתני' אם יש ד' אמות מן הכותל לסיכוך פסולה. ע' רש"ש דף ד, א ופמ"ג (תרלב א"א סק"א) שהקשו דאפילו בד' אמות נימא דופן עקומה עד משהו פחות מד"א, ועל השאר שפחות מד' טפחים נכשיר כסכך פסול באמצע, שאינו פסול. ותרצו דבסכ"פ בשיעור ד"א ליכא הלכתא דדופ"ע כלל, ואף במקצתו, דכך הוא ההלכה דדופ"ע שנאמרה על סכ"פ פחות מד"א דוקא, ולא רק שהדופ"ע לא חלה אלא רק על פחות מד"א.

בפרש"י ד"ה בית שינפחת. תקרת הבית שהיא פסולה משום תולמ"ה. כע"ז פרש"י בדף יב, א ד"ה חדא, דכל שאינה עשויה לשם צל אלא לשם בית ודירה אין בה שם סוכה. וע' רש"י ח, ב ד"ה אר"ח דאע"ג דסוכה לשם חג לא בעינן ודלא כבית שמאי, מ"מ לשם סוכה בעינן, ולצל הוא דמקריא סוכה שמסוככת מן החורב, וכן ג' פורש בר"ן (דף ד, א בדפי הור"ף ד"ה שתי סוכות) דכשעשויה לדירה אינה לשם צל.

בגמ' כל הני צריכא. בריטב"א מקשה לרש"י והראשונים דהסכ"פ נהפך לדופן, מאי שנא בין מין כשר לפסול, ועי"ש בתירוצו. ומבואר דאילו להפירוש דהדופן זזה לסכך לא קשה לו, ומשום דכיון שנשאר הפלגה והפסק בין הדופן לסכך, בזה יש דרגות במה הוא מופסק אם ממין כשר או ממין פסול. דכמו דבאור חמור טפי ובג"ט פסול ואין מקרבים הדופן לסכך, ה"ה בסכ"פ גמור הו"א הכי. וצ"ב דמאיך הקשו רש"י והראשונים ל"מ אלו, דלדבריהם נימא דופ"ע אף באויר, והלא לדבריהם ניחא דלא אמרינן הכי כשיש הפסק גדול וניכר בין הדופן לסכך.

גמ' אויר פוסל בשלשה. אבל פחות מג"ט כשר, וחקרו האחרונים מדוע כשר, האם מצד שאין כלל פסול בזה, דגם כשיש חור בסכך עד שיעור מסוים כשר, או דהוא מהלכתא דלבוד דאמרינן כאילו יש סתימה מסכך כשר במקום האויר. ובלשון רש"י כל הסוגיא נראה להדיא דכשאין בו שיעור לפסול אין צריך ללבוד, אלא זהו גופא סגי שאין בו כדי לפסול, וכמו סכ"פ פחות מד"ט דבלי לבוד אינו פוסל כמ"ש תוס'

יח, א ויט, א דל"ש בו לבוד, וגם הוא יותר מג"ט, וה"ה באויר פחות מג"ט אין בו שיעור לפסול, אבל בסוגיית לבוד באמצע יח, א מוכח דלולא לבוד יפסול האויר, וצ"ב.

והרעק"א בסוף תשובה יב' מצדד דבעין לתורת לבוד להכשיר, אבל הגר"ח בהל" סוכה פ"ה הי"ט נוקט דזהו רק דין שיעור שעד שלשה אינו פוסל, ומ"מ בעין לתורת לבוד כמבואר להלן בסוגיית לבוד באמצע, דמוכח דלולי לבוד פסול, ויתבאר שם.

בביאור פלוגתא דרבה ורבנן דבי רב. בריטב"א מבאר המחלוקת ביניהם אם צירוף שני פסולים בעין ליסוד וטעם שווה בפסוליהם כדי שיצטרפו זל"ז, וכן סגי במה ששווים בשיעורים, או דבעין לתרוייהו כאחד. ועי"ש מהו גדר הפסול בסכ"פ לרבנן אם מצד הפלגה כאויר או פסול בעלמא שסותר את השם סוכה בזה שמעורב בה גם הסכ"פ שפסול לתורת סוכה.

תוד"ה אויר. ואפשר אפילו אין כדי הכשר כו'. ביאור הספק הוא האם אמרין בזה באין כאחד או לא, כיון דצריך להניח שיש כאן שם סוכה כשיעור ועי"ז כל הצדדים גם בכלל השם סוכה, וממילא משלימים לשיעורה. ובאור גדול על המשניות ריש פרקין נוקט דפשוט דאמרין בכע"ז באין כאחד.

ומ"מ מבואר דאף כשאין ז"ט על ז"ט בריבוע שווה אלא צירופם הוא מכמה צדדים, מהני, דכל הנידון מצד הסכ"פ אבל לא מחסרון שיעור באופן זה דכדי לרבע שאינו בריבוע שווה, ובטור תרלד' להדיא מכשיר בכל סוכה שאין בה זע"ז אלא מכדי לרבע, שהיה ארכה יתר על רחבה. ובמג"א וט"ז שם חלקו דפסול בכה"ג דבעין זע"ז במקום אחד.

ובבכורי יעקב תרלב סק"ז מקשה למה לא השיגו על הרמ"א שהעתיק ד' תוס' והרא"ש כאן, והלא בעין לכדי לרבע ולדבריהם פסול. [ושמא כל הפסול הוא כשאורך אחד הוא צר מאד וצורתו היא כדירה סרוחה, אבל כשרק מצד הישיבה לא הוכשר אלא בדרך זו שיושב בטפחים מפוזרים ואין צירוף רק ע"י לרבע לזע"ז, אין זו דירה סרוחה, ומהני.]

הקדמה בגדר לבוד: נחלקו הראשונים האם הגדר הוא שהצדדים מתארכים ומחברים זל"ז על הפסק האויר, או שעצם ההלכה היא שהאויר נחשב כסתום מצד עצמו.

ובפרש"י ד, ב פירש דהוא סניף שמאריכים אותו ע"י סניפין כו', וכ"כ במאיר עירובין ט, א שמשווה גדר גוד אחית להשפיל עם לבוד לחבר, דשניהם הוא גדר לבוד, ומבואר שמאריכים את ההתחלה כאילו נמשך גם באויר. וכ"כ הגר"ח בהל" סוכה פ"ה הכ"א (ובגליונות החזו"א השיגו).

אבל הריטב"א כאן טז, ב ובעירובין ח, ב וברשב"א שם מבואר להדיא דהוא כסתום מצד עצמו, וכן נוקט החזו"א שבת סב, יא ובגליונות חידושי הגר"ח.

והרבה אחרונים נקטו דתרוייהו איתנהו, בפמ"ג עירובין שסג משב"ז א', ובמג"א סו"ס תרלב, ובחזו"א הנ"ל נוטה לזה, ובערו"ל יח, א בסוגית לבוד באמצע, ובמרחשת סימנים טז ויז, ובעמק ברכה סוכה אות יח, ובקה"י סי' יג'.

ולכאורה יש לסייע מגמ' שבת פ, א דמצרפים חצי גרוגרת בידו עם המונחת בקרקע להוצאה לרה"ר, אף שאם נימא שהאוויר כסתום לא יצא מזה צירוף של גרוגרת אוכלין, ובהכרח שמקרבים הצדדים זל"ז כאילו הם מחוברים והו"ל גרוגרת אחת של אוכלים.

תוד"ה אילו. איכא לספוקי כו'. ברעק"א (ח"א סוף תשובה יב') תמה ממה נפשך, אם לא נימא לבוד בין שני הסכ"פ, יפסל מצד האוויר דבלי לבוד גם הוא פוסל כדמוכח להלן גבי אויר באמצע דבלי לבוד פוסל. ואם נימא לבוד הלא בהכרח הוא. לחבר את קצוות שני הסכ"פ מהצדדים ויהיה ד"ט סכ"פ. וכך מקשה גם בערול"נ. ומוסיף רעק"א דאין לומר דבלי לבוד נמי כשר מצד דכמאן דליתיה דמי [כך למד רעק"א את הצד דבלי לבוד כשר בתורת שאין בו שיעור לפסול] דא"כ הנ"מ בסוכה גדולה שיש בה שיעור בלי האוויר כשר, אבל בקטנה איך מצטרף האוויר לשיעורה כאילו יש כאן סכך כשר. ולהלן עמ' ב' וכן בדף יט, א להדיא מכשירים גם אויר בסוכה קטנה בפחות מג"ט.

והפמ"ג שסג' משב"ז א' ובצמח דוד ועמק ברכה וקה"י הנ"ל מיישבים לשיטתם ששני גדרי לבוד נאמרו, דאמנם לבוד לחבר ולקרב הצדדים לא נימא, אבל עדיין שייך לבוד כסתום, ולא שנסתם ממין הפסול שבצדדים, אלא ממה שצריך להיות הסכך, [כמ"ש בסוה"ד דלבוד להחמיר לא אמרינן] וכשר כאילו סתום בסכך כשר. וכן משמע ברבינו ירוחם נתיב שמיני, דיש שני גדרי לבוד, וכסתום אמרינן להקל ולא להחמיר.

בסוה"ד. דלא אמרינן לבוד להחמיר. במג"א סו"ס תרלב מבאר דאע"ג דבסמוך נסתפקו תוס' ורא"ש לומר לבוד להחמיר ולפסול, יש חלוק בין לבוד לקרב הצדדים דאז האוויר כמי שאינו ואעפ"כ פוסל דיש כאן שיעור לפסול בסכ"פ, ואילו לבוד כסתום להחשיב האוויר כאילו הוא סכ"פ ולא כמו דליתא, זהו להחמיר דלא אמרינן ליה.

וע' בקושית המצפה איתן דמצינו גם להחמיר, ובקה"י ועמק ברכה חילקו בזה בין שני גדרי לבוד.

והרמ"א יו"ד שנא' סעי' ד' פסק דלהחמיר לא אמרינן לבוד לטומאת כהנים, וע' מג"א או"ח תקב"ט שהשיגו, ובנתיב חיים בגליון שו"ע שם, ובקרבן נתנאל על הרא"ש כאן שפלפל בזה.

האם שייך לבוד כשיש סכך פסול או דבר אחר החוצץ. בתוס' יט, א נקטו דלא שייך לבוד כשאין אויר פתוח, דבסכ"פ אף פחות מג"ט ל"ש בו לבוד, וכ"כ הרשב"א וריטב"א עירובין ח, ב בשם תוס' וכ"פ המג"א תרכו, ובשער הציון תרלב סק"ב בשם הפמ"ג, וכ"כ שו"ת חכ"צ נט' וכ"כ הגר"ח בהל" סוכה פ"ה הי"ט. דס"ל דדוקא כשאין כלום שייך לסתמו בסתימת לבוד ולא כשיש איזה דבר שקיים שם. אבל הריטב"א יט, א חולק דשייך גם כשיש סכ"פ באמצע או מהצד, לומר לבוד כאילו יש סתימה כשירה תחתיו, וכן הסיקו הרשב"א וריטב"א בעירובין הנ"ל שחלקו על התוס' שהובא שם, וכ"פ הב"ח בס' תרכו'.

דף ז ע"ב

רש"י ד"ה באמצע. להפליג ולחוץ שאין הדפנות מועילות זו לזו ונראות כשתי סוכות. מבואר דשיטתו דהחסרון דסכ"פ הוא מחמת שבמקומו אין כאן שם סוכה, ויש כאן הפסק בין הסככים הכשרים מצדדיו, וזה גורם שלא יהיה צירוף בין הדפנות שעושות כל הסוכה לחפצא של סוכה אחת, [דאל"ה מה אכפת לנו שיהיו כשתי סוכות].

אבל הריטב"א כאן ותור"פ דף יח, א חולקים דגדר אחר הוא, דכשיש שיעור סכ"פ בסוכה זהו פוסל את הסוכה כולה, לפי שהוא סותר את השם ותורת הכשר סוכה, דכל חלק שהוא בתוך הסוכה צריך שיהיה ממין הכשר לסיכוך, וכשיש פסול זה הופך כולה לפסולה. [ובריטב"א מסופק אם זה סברת רבנן דפליגי על רבה לעיל או דכפרש"י ס"ל דשיעורו בד"ט לפי שהוא שיעור הפלגה והפסק בדפנות]

גמ' ורב אמר בין מן הצד ובין באמצע בד' אמות. הרא"ש והריטב"א כתבו דלרב אין צריך כלל להלכתא דדופ"ע ועל כרחך דלא נאמרה כלל האי הלכתא. והפנ"י מתרץ דנפק"מ אליבא דרב כשהיה סכ"פ מהצד ז' אמות דהיה פוסל אך מכח דאמרינן דופ"ע נחשבות הארבע פחות משהו שבצד הדופן להמשך ועיקום הדופן מדיון דופ"ע והשאר כשר כיון שהוא פות מד"א באמצע שאינו פוסל. ובערו"ל"נ ושפת אמת תמחו דכמו לדין כשיש ד' אמות מהצד פסולה ואין מחלקים בהם לומר דופ"ע עד פחות מד"א והשאר כשר ע"י שהוא פחות מד"ט, ובהכרח משום דכשיש ד"א סכ"פ אין הלכה דדופ"ע כלל אף בחלק מהם ה"ה לרב א"א לחלק הסכ"פ ולומר דופ"ע בחלקו.

ובזכרון שמואל סי' כח' תמה דמשנה מפורשת היא דאם יש מן הכותל לסיכוך ד' אמות פסולה, ולהפנ"י אף בשבע אמות כשרה לרב, ודוחק לומר דמן הכותל קאי על סוף הדופן העקומה דזה לו מקרי "כותל".

שם: באור שמח מיישב (פ"ה מה' סוכה הי"ד) באופן שהסכ"פ מרובה על הכשר ואין שיעור הכשר סוכה במקום אחד דבכה"ג שרוב הסכך פסול היתה נפסלת אבל ע"י דופ"ע מהצד חזרה להכשרה כשבאמצעה היה הסכך כשר מרובה על הפסול, דע"י דופ"ע מחשבים רק השטח שמסוף הדופ"ע ולהלן. ולולי דבריהם יש ליישב בפשיטות שהוצרכה הל"מ דדופ"ע לסוגיא דדף ד' בבבא איצטבה בסוכה שהיא למעלה מכ' דהדפנות מרוחקות מהאיצטבה, דאמרינן דופ"ע והאי מילתא שייכא לכו"ע ואף לרב.

דף יח ע"א

רש"י ד"ה שאין בה. ותחת הנסרים לא יישן כו'. שיטת רש"י דתחת הפסל שהוא סכך כשר מותר לישן אע"פ שהוא בחלק הדופן העקומה, אבל התוס' לעיל יד, ב ד"ה ומודה בסוה"ד ס"ל דאסור לישן תחת הסכך כשר שבחלק הדופ"ע, וכן שיטת רבינו פרץ כאן והמאירי.

ולכאורה ביאו"ד כדקי"ל בשו"ע סו"ס תרלא' דבסוכה העשויה בשיפוע כצריך והדפנות עשויות ממין סכך כשר דמותר לישב גם תחת הדופן מדין פסל היוצא מן הסוכה נידון כסוכה, ומוכח דתורת דופן דאיכא עלה אינה מבטלת ממנה הכשר הסיכוך הנמצא בה מלבד היותה דופן הנצרכת לסוכה כדופן. וה"ה בדופ"ע דמותר לישב תחת הסכך כשר שבה.

וכ"כ הרא"ש דכשיש סכ"פ בארבעה לאורך כל הסוכה ויש משני צדדיו הכשר סוכה אלא דחסר להם דפנות אמרינן דופ"ע לשתי הרוחות ומותר לישב בשני הצדדים, ומוכח דאע"ג דנחשב ל"דופן" מ"מ מותר לישב תחת הסכך הכשר דאין זה מפקיע את זה.

שם: בשאין בהן ארבעה כו' כולה כשירה ואף תחת הנסרים. מבואר דתחת הנסר שהוא יותר משלשה ופחות מארבעה מותר לישן וכ"כ תוס' לעיל י"ב, ותור"פ ומאירי כאן.

ולעיל שם נחלקו מהרש"א ומהר"ם בגדר נסרים לאחר גזירת תקרה האם דינם כסכך פסול לגמרי או לא, דלמהרש"א הם סכ"פ גמור, ולפ"ז צ"ל הכא דקי"ל כהבעל המאור דכל סכ"פ פחות מארבעה ישנים תחתיו וכ"מ במאירי כאן דתלוי בזה, וכ"כ בבאור הגר"א תרלב ס"א ובשפת אמת, אכן למהר"ם שם דהו"ל דין חדש דגזירת תקרה ואינו "סכך פסול" אין הכרח גמור.

רש"י ד"ה בסוכה קטנה. שיעור מצומצם. במג"א תרלב סק"ג מדייק דכל שאין זעז"ט מסכך כשר הו"ל סוכה קטנה, ולכן אף בתשעה ומחצה וג"ט מהם סכ"פ פסולה בתורת קטנה, כיון דחסר לשיעור הכשר סוכה אינו מצטרף אלא כשהפסול פחות מג"ט. וכן הוא שיטת הרי"ז להדיא.

אבל המאירי ס"ל דכשר, כשיש מהכשר ארבעה ומשהו דבעינן לצרף להם פחות מג"ט מהאור ונימא ביה לבוד, בלא לצרף השפודין וכשירה, והשפת אמת נוקט דמל' רש"י "מצומצם" משמע כמהאירי ודלא כהמג"א.

ורעק"א בגליון שו"ע מחדש ביותר מזה, דאם הכשר הוא ששה טפחים ואחריו סכ"פ ג"ט והפסול מונח לצד הדופן האמצעית, נימא דופ"ע על ב' טפחים ממנו, והטפח הג' יהיה כטפח אחד סכ"פ המצטרף להכשר סוכה, וכן כשהג"ט סכ"פ לצד הפתח נחלקם טפח מהם לשיעור הכשר סוכה והשאר כאילו מחוץ לסוכה וכמי שאינו.

ובזכרון שמואל ס' כח' תמה דאי אפשר לחלק סכ"פ שבמקום אחד ולדון חלקו כדופן או סכך ואת חלקו באפן אחר, דדנים על כולו כאחד.

גמ' אין לבוד באמצע. הר"ן מבאר דדין לבוד נאמר דוקא במחיצות ולא בסכך, ולכאורה צ"ב דהסכך ג"כ מצינו בו הלכות מחיצה כדקי"ל פרוץ כעומד מותר דהוא מהלכות מחיצה, וצ"ל דכוונת הר"ן דאה"נ לתורת מחיצה שבו מהני לבוד, אבל בעינן נמי שיהיה מסכך ומיצל, ובזה לא מהני לבוד.

ובערול"ג מקשה א"כ מ"ט מן הצד מהני לבוד הלא הוא בסכך, ותיפרך דאמרינן לבוד מהדופן אל הסכך שהדופן מתקרבת אל הסכך ולא הסכך להדופן. ותמוה דבסוכה

קטנה לפ"ז בצר שיעורא דסוכה, דהא המקום שנאמר בו לבוד נידון כדופן ולא כסכך.

ואפשר לבאר דבריו עפ"ד הגר"ח דאז"ל דאז"ל פחות מג"ט אין בו שיעור לפסול גם בלי לבוד, ורק לצורך חיבור הדפנות דרך הסכך הוא דבעינן לבוד, דבלא"ה הם מופסקות ואינן מצטרפות, וכיון דבעינן ללבוד רק להלכות הדופן, לא אכפת לן לומר לבוד מהדופן, דמצד שיעור הכשר סוכה בסכך מצטרף האז"ל גם בלי הלבוד כמ"ש הגר"ח. [וכבר בארנו לעיל דתורת דופן אינה מפקעת הכשר הסכך באותו מקום וישנים תחתיו, וא"כ אינה סתירה להחשיבו כדופן וכחלק מהסכך כאחד].

שם: בשפת אמת מקשה בסכך פסול פחות מג"ט בסוכה קטנה למה אינו פסול באמצע הלא אין לבוד להאי מ"ד, ומשמע מהשפ"א דבעלמא סכ"פ אמרין ביה לבוד, ובתוס' להלן יט, משמע דלעולם אין לבוד בסכ"פ, ועכ"פ לפי הבנתו בעינן ללבוד, דבסוכה קטנה בלי לבוד הלא חסר להכשר סוכה דאין שיעור זע"ז מסכך כשר.

ובזכרון שמואל סי' כז' מיישב דגם בלי לבוד מצטרף לשיעור הסוכה, וכמ"ש הגר"ח לגבי אז"ל, ורק משום צירוף הדפנות בעינן ללבוד, ובסכך פסול שמצטרף לסוכה אין כאן הפסק כלל, ועדיף מאז"ל ולא בעי ללבוד כלל.

גמ' בשפודין לא הוי מיעוט. מבואר דסכך פסול בג"ט בסוכה קטנה פסול משום דחסר שיעור הכשר סוכה, ומקשה בזכרון שמואל סי' כז' נימא דעומד מרחבה על הפרוץ כשר ולא צריך שכל הזעזע"ט יהיו מלאים בסכך כשר, ומתוך דעומד מרחבה על הפרוץ כשר בתורת שהפרוץ כמו פתח או חור ולא מבטל את חשיבות העומד, ומועיל רק שלא לפסול, אבל אינו מועיל לעשות את המחיצה והסיכוך, דהעומד נחשב קיים, אבל אין הפרוץ נחשב לסתום ע"מ להיות כמו העומד.

תוד"ה אין לבוד. מיירי כשהאז"ל מהלך על פני כולה ובסיכוך נחלקו לשנים. הריטב"א והר"ן חולקים וס"ל דכשיש באז"ל כדי ראשו פסול כולה. וביאור' ד בשיעור זה, דבכדי ישיבת אדם כבר הו"ל מקום חשוב לעצמו, שהיושב שם אינו יושב בסוכה. ולכאורה ביאור מחלוקתם היא, דזה כו"ע מודו דכשיש סכ"פ בשיעור שאין ישנים תחתיו [דגם לתוס' יט, א דבפחות משיעור ג"ט ישנים משום לבוד, כאן אין לבוד] ויש "חור" בסוכה, והיושב שם כאילו מוציא את ראשו מהחלון החוצה, דאז הגברא ודאי אינו יושב וישן בסוכה, אף אם החפצא של הסוכה לא התבטל ואין בו חציצה או פסול. ולפיכך נחלקו האם ממילא גם הו"ל חציצה בסוכה, כיון שא"א בפועל לישב שם בתורת ישיבה בסוכה, או לא דזה רק כלפי הגברא ולא בסוכה עצמה. וסברת תוס' דגם כשיש חור בסוכה מ"מ אין זה מגרע בשאר שעומד בכשרות, דומיא דעומד מרחבה על הפרוץ, וכמו חור בדפנות שאינו פסול כשיש שיעור להכשיר.

והמאירי חולק וס"ל דתלוי אם יש ארבעה על ארבעה, דבזה סגי לפסול, וכן באז"ל אם יש שלשה על שלשה פסול.

שם: בשפת אמת מעיר דמשמע מסתימת לשונם דפשטו לקולא מה שנסתפקו לעיל יז,א כשאינו מפסיק בכל רוחב הסוכה מצטרף כל מה שבצדדים להכשר סוכה, ולא בעינן זעז"ט במקום אחד המוקף בשלש דפנות, אבל הרבה ראשונים חולקים ופוסלים אא"כ נשאר במקו"א כדי הכשר סוכה.

שם: בל' תוס' משמע דהגדר באויר שאינו על פני כולה שאינו פוסל [בלי לבוד] דילפינן לה מצילתה מרובה מחמתה כשרה, שבזה גלי לן דאף חורים באמצעה אינם מגרעים בשם סכך, וגם המקום של האויר נחשב בשם "מסוכך", שכך הוא דרך הסיכון שאינו רצוף לגמרי. ורק אם מופסק באופן מפולש מצד לצד חסר בשם סיכון למקום ההוא, וחוצץ בכולה. אבל בתור"פ נקט דאם אינו ע"פ כולה אמרינן לבוד, ופלא הוא דהא איירינן למ"ד אין לבוד באמצע.

בענין שתי הלכות בהדדי: שיטת הר"ן דלמ"ד אין לבוד באמצע אלא מן הצד, כשממעט אויר ג"ט שמהצד ע"י שפודין, צריך שיניחם מצד הסכך ואז האויר נשאר כולו מהצד בסמוך לדופן ואמרינן לבוד מהצד, אבל כששמו השפודין בסמוך לדופן א"כ אין האויר מהצד אלא באמצע, דהסכך מתחיל ע"י הסכ"פ שהוא השפודין, ואין לומר דופ"ע והו"ל השפודין סוף הדופן ואח"כ הלבוד באויר נחשב לבוד מהצד, דאין אומרים דופ"ע ולבוד ביחד. וצ"ב למה לא.

ובשו"ת רעק"א סי' יב' מבאר דדוקא כששתי ההלכות צריכות לחול אחת מכל חבירתה א"א לומר אף אחת מהן, דלא יתחיל אחת בלי השנית, והלבוד אינו מתחיל בלי שנקדים הדופ"ע, וגם הדופ"ע לא יחול בלי שהוא סמוך לסכך וכאן הוא סמוך לאויר. ואה"נ אם שייכת כל אחת בצד עצמה לא אכפת לן שיאמר שתי הלכות. ועי"ש ציורים לזה.

ובשפת אמת דן כשהאויר פחות מג"ט אולם הכניס בו שפודין מצד הדופן האם נאמר כהר"ן שנהיה האויר באמצע וא"א לומר דופ"ע ולבוד בהדדי, או דבכה"ג דל מהכא הסכ"פ כמי אינו והו"ל לבוד מהצד דהאויר בפ"ע פחות מג"ט וראוי להכשירו בלבוד [וס"ל דיש לבוד גם בסכ"פ כהריטב"א יט,א].

דף יח ע"ב

סת"ת פי תקד"ה יורד וסותם

גדר הדין: בפרש"י יט,א ד"ה דמחיצות מפרש דהיינו גוד אחית, וכ"כ תוס' רבינו פרץ, וכוונתם ששפת ועובי התקרה הוא כהתחלת דופן, ואמרינן דיורד וסותם, אמנם זהו גוד אחית מחודש שנאמר דוקא בתקרה, שהרי בעלמא לגו"א בעינן מחיצה גמורה לר"י לעיל טז,א ואילו בפתי"ו די בעובי טפח [כמבואר בפני יהושע].

ברש"י ערובין כה, איתא דבגג בשיפוע ואלכסון ליכא פתי"ו ובארוהו בשני אפנים: א' לפסקי הרי"ד והריטב"א שם משום שהגג מסתיים אחרי התחלת הכתלים, ובעינן ששפת התקרה תשתווה עם גובה הכותל. ב' להראב"ד משום שעקום ואינו עומד במכוון נגד הכותל, וביאור דבריהם דשפת התקרה היא התחלת כותל, ועי"ש

מחשבים כאילו היה יורד למטה, ולכך בעיני שיהיה במקום שהכותל מתחיל ממנו וכשנמשך להלאה אינו מתחיל במקום התחלת הכותל, וכן כשעקום יוצא שהקיר שנמשך ממנו ירד באלכסון ואין זה צורת כותל.

דוקא פי תקרה יורד: המג"א תרל" ס"ל דדוקא תקרה רחבה ד' טפחים אמרין פתי"ו, ולהב"ח שם סגי בטפח אבל לא בפחות מזה. ומבואר דבעינן שיעור תקרה לומר פתי"ו, וביאור דדוקא בתקרה יש סברא לומר דהיה צריך להיות לה כתלים כביכול, ולכן התקרה היא סיבה להעמדת כתלים לצורכה, מפני שזוהי צורתה, וע"י שיש התחלת כותל נחשב שכולו קיים.

וכע"ז מצינו דלפרש"י אמרין פתי"ו בסך העשוי מנסרים שיש להם עובי טפח, והריטב"א והמאירי חולקים דלא אמרין פתי"ו בסך שהוא בנין עראי, וכוונתם דלתקרה כזו אין הכרח שיהיו כתלים, וע"כ אין התקרה סיבה להחשיב כאילו יש כתלים.

ובקין אורה בעירובין חוקר האם פתי"ו בתורת מחיצה וכמו גוד אחית דההלכה מחשיבה דכאילו באמת סתום במחיצה, או דהו"ל כפתח וכגדר "צורת הפתח" שנחשב לסגור ולא כפרוץ אבל אין זו מחיצה גמורה אלא פתח.

גמ' רבא אמר פסולה לא אמרין פתי"ו. בפ"י ר"ח כ' דטעמיה דבעינן דפנות הנראות לעין, ולכאורה משמע דהחסרון מפני דאינם מחיצות הניכרות, ולעיל ד,ב הקשו תוס' לאב"י, דהלא לא אמרין גוד אסיק משום דליכא מחיצה ניכרת דמאי שנא מפתי"ו דאינו ניכר, ותירצו דפתי"ו חשיב לאב"י שפיר ניכרות, ובקה"י סי' ז' האריך בביאור דרבא דהחסרון משום אינם ניכרות.

בתוס' הרא"ש כ' דפלוגתא דאב"י ורבא אינה אלא מדרבנן דמדאורייתא כו"ע מודו דאמרין פתי"ו.

תוד"ה סיכך. והאי דנקט איפחית לאו דוקא. בביאור הגר"א תרלה, ד הביא ראיה מהגמ' לשיטת הגהות מיימוני דכשעושה הסכך קודם לדפנות פסולה משום תעשה ולא מן העשוי, דלפיכך נקטה הגמ' דבנאה מתחילה בג' דפנות ואח"כ הפחית האמצעי, דהסכך נעשה בהכשר. וצ"ב דאע"פ שמתחילה היה בכשרות מ"מ כשנפחתה הדופן בעינן למימר פתי"ו לאחר שהסכך קיים כבר.

ולכאורה תלוי בפרש"י ותוס' דהלא לרש"י מיירי דהפתי"ו חל מכח הנסרים שהם הסכך, וא"כ קדם הסכך לגופן, ורק לתוס' דהפתי"ו חל מכח האכסדרה י"ל דתרייהו באים כאחד ולא קדם הסכך.

ובקה"י סי' ו' הביא דהעמודי אור סובר דבדופן השלישית אינו נפסל מתולמ"ה אף להגה"מ, ולפי"ז אדא ראיית הגר"א דהא אפילו להגה"מ בכה"ג כשר.

בא"ד. נחלקו המהרש"ל ומהרש"א באיזה צד סמך הסוכה לאכסדרה לתוס', למהרש"ל סיכך בתוך היקף האכסדרה וכפרש"י, וף בזה לרבא ליכא פתי"ו, כיון דפי התקרה עשוי לתוכה ולא לחוצה לה, והמהרש"א חולק דבזה לכו"ע אמרין פתי"ו דהמקום המוקף בתוך האכסדרה נחשב "תוכה", ופלוגתיהו היא כשסמך

הערות וציונים

הסוכה מחוץ לאכסדרה לגמרי, בסמוך לשפתה מחיצונית, דבכה"ג אין היא עשויה לאויר שחוצה לה.

בא"ד. הרי"ף והרמב"ם חלקו ופי' דרך ג' בסוגיא, דהפצימין הם עמודים ברוחב טפח שעומדים בדופן האמצעי, ושתי מיחצות מכאן ומכאן [לא בצורת גאם] וע"י הפצימין אמרינן פת"ו דהם כהתחלת גתלים, וכשיש קצה כותל ניחא יותר לומר פת"ו.

וכע"ז כ' מג"א דרבא מודה דבצירוף צורת הפתח אמירנן פת"ו, והב"ח מוסיף דפצימין שנראים בפנים ג"כ סגי בהו לחול פת"ו לרבא ואי"צ לצוה"פ, ולא נחלק אלא באינו נראה בפנים.

תוד"ה סינך. בסוה"ד דלא אמרינן לבוד אלא למחיצות שלימות ולא למחיצת טפח. כע"ז כ' הגר"א תרל"ג דלא אמרינן לבוד במחיצות והדפנות על השיעור הנצרך להכשר סוכה, לפיכך שתיים כהלכתן בעינן דפנות שלימות במשך ז"ט, וה"ה לפ"ז במ"ש תוס' כאן דטפח דדופן שלישית בעינן דופן שלימה ולא ע"י לבוד. ולפ"ז מש"כ תוס' למחיצת טפח לאו דוקא אלא בכל השיעור דפנות לא מהני.

ולפ"ד הא דאמרינן לבוד היינו רק בגובה הסוכה או במשך הדופן היתר על זעז"ט בגובה י"ט, וביאו"ד יתכן לפ"ד הגר"ז (בקונטרס חידושו לסוכה עמ' ל') דבדפנות איכא ב' דינים א' דבעינן "דופן", ב' דבעינן מחיצה וסתימה, ולפ"ז ביאר דצוה"פ נחשבת מחיצה לסתום ולא לדופן, דבעינן ממשות דופן, וה"ה י"ל בלבוד דאינו דופן אלא מחיצה וסתימה ומהני רק ביתר על השיעור דמצטרף לשם סוכה ע"י דנכלל באותם מחיצות, אבל לא לשיעור דופן.

דף יט ע"א

תוד"ה אחוי. לשלישית לא מהני מגו. הרא"ש מיישב דהיה צוה"פ ג"כ ומדאורייתא סגי בצוה"פ לחוד, ומדרבנן בעינן טפח ולכך לדרבנן מהני מגו דמהני לשבת. וביאוה"ד דאף אם צוה"פ לא מהני בשאר דפנות, מ"מ לשלישית לבתר דהלל"מ גרעה דאי"צ דופן גמורה וטפח מהני, ה"ה צוה"פ דנחשב מחיצה בכל התורה מהני. אכן בביאוה"ל תרל ס"ו נקט דלהרא"ש בדאורייתא סגי בכל הדפנות בצוה"פ לחוד ולא דוקא בשלישית, וכ"כ בשו"ת הרא"ם והובא בגליון רעק"א בשו"ע.

וצ"ב למה מדרבנן לא מהני צוה"פ, ועו"ק למה מהני מגו לגל הימים ומאי שנא מדף ז' דאמרינן התם מגו רק לשבת שבחג, וצ"ל דמדרבנן החסרון אינו בגוף המחיצה, אלא דאינן ניכרות, כמו בגוד אסיק ד,ב וחסר רק ההיכר, ולזה מועיל דחשיב לחי לשבת, ותורת "היכרא" יש עליו, וממילא מהני לסוכה, והכא לא בעינן לתורת מחיצה, אלא רק לכח ההיכר וזה חל לכל השבוע ולא רק בשבת.

וה"ה י"ל דפת"ו אף אם מדרבנן לא מהני לרבא משום דחסר ההיכר, מ"מ מגו דמהני כלחי ויש בו היכרא מהני לכל ימי השבוע. וכ"כ בקה"י לשיטת הרא"ש.

סיכום דעות הפוסקים בצוה"פ לדפנות הסוכה: להראב"ה אף מדרבנן מהניא צוה"פ כשעשה כך בכל הדפנות, והא דבעינן שתיים כהלכתן ושלישית טפח דוקא

כשלא הקיף את כל רוחב הסוכה שתחת הסכך ולא הניח צוה"פ לכל היקף הדפנות. הגר"א תרל"ה חולק דלא מהני צוה"פ כלל לדפנות הסוכה, כמו דס"ל דלבוד לא מהני כדלעיל.

ולביאו"ד צ"ל כהגר"ז הנ"ל דצוה"פ נחשבת רק החיצה ולא "דופן", דגדר מחיצה הוא דמחלקת הרשויות כיון שמהותה ותועלתה הוא להביא להתוצאה שחוצצת בין המקומות, אבל סוכה בעיא נמי ממשות דופן כמו דבעינן ממשות סכך.

וגם בר"ן דף ז' משמע כהגר"א דלא מהני צוה"פ מדאורייתא ומשום דדאינה ניכרת. ובחי' רבנו חיים הלוי הל' שבת פט"ז מבאר דצוה"פ לא מהני בסוכה כיון דהמחיצה לעולם מתייחסת כלפי המקום ש"מוקף מחיצה" ומחולק מן המקום שמחוצה לו, אבל אין את המחיצה לעצמה בפ"ע, וכיון דבעינן "שיעור מחיצות" מוכח דאיכא דין מחיצות ממש בעצמותן, ולא סגי בשם מחיצה לחוד. [וצ"ל דלבוד מתקיימת המחיצה כאילו היא בעצמותה מחיצה, וכע"ד רש"י דלבוד מהני אף לחוצה להם, ואילו פתי"ו לרבא לא מהני אלא לתוכן דעבידן להכי.

גמ' קנים היוצאים לפניו מן הסוכה. בפרש"י מדמה לשלישית טפח, ומשמע דהגדר דמהני דנחשב שממשיכה הסוכה תחת הפסל ויש לה דופן שלישית טפח, וכ"כ רבניו ישעיה ברא"ש ד, א וכ"כ הט"ז תרלא, ס, וכן משמע ברמב"ם שכתב הלכה זו בפ"ד ה"ג בדיני שלישית טפח.

ובל' רבינו ישעיה והט"ז משמע דנקטו דנחשב הדופן הג' כאילו מתארכת ונמשכת עד כנגד סוף הדופן הארוכה שכנגדה, וכ"כ בעל ההשלמה בגדר פסל היוצא דהדופן נמשכת גם להקום הפסל.

וברא"ש דף ד נוקט דפסל היוצא הוא חידוש בפ"ע אף שאין לו דפנות כהכשר סוכה מ"מ כשר דנידון כחלק מהסוכה. ושם משמע דאף דופן אחת לא בעינן אולם בדף טו נקט להדיא דדופן אחת בעינן עם הפסל היוצא שייחשב ששם נמשכת הסוכה. בקרבן נתנאל מקשה דבדף יד, ב אי' דמניח נסר אפומא דמטללתא הוי פסל היוצא מהסוכה אע"ג דליכא שום דופן שנמשכת תחתיו, ודחק שם דלאו אליבא דהלכתא הוא.

וע' שפת אחמת שמחדש דאף כשסגור במקום הקנים היוצאים ולא שייך להמשיך שם את הדופן, מהני.

גמ' ומיעוטה חמתה מרובה מצילתה. יש לחקור אם גם בזו מכשירים את המיעוט בתורת שהוא יוצא ונמשך מהסוכה ומתורת טפל ואגב עיקרה כשר, או שהוא חלק מעיקר הסוכה, ומכיון שכולה סוכה אחת, מהני מה שרובה כשר לחול בכולה שם סוכה, ואף על המקומות שחמתן מרובה אין הם נחשבים ונמדדים לחוד, ולכן כשרים לפי רובה.

וברא"ש דף ד משמע דכל מה שתחת הסכך הוא סוכה אחת, ואי"צ הכשר סוכה בכל הצדדים.

הר"ן מסתפק בסוכה גדולה שיש בה זעז"ט שחמתם מרובה מצילתם, אם כשירה גב הסוכה, ומבאר המשנ"ב תרלא, דמקום חשוב הוא ואינו בטל אגב רובה, ובפמ"ג תרלא משב"ז א' חוקר אם יהיה מקום על פני כולה שחמתה מרובה בסוכה

גדולה דלהר"ן אותו מקום אין ישנים תחתיו האם הו"ל כאויר שמפסיק בסוכה כשמהלך ע"פ כולה, ולכאורה חידוש גדול הוא לדון חממ"צ כאויר או סכ"פ, דהלא באהא"ז פ"ה מסוכה הט"ז מוכיח דחצצ"צ אינו פסול בסכך, אלא בסוכה שאין בה צל, ואיך זה גורם להפסק בין הדפנות.

גמ' זה מצטרף ואין ישנים תחתיו. הראשנים ס"ל כרש"י דבאויר אין ישנים, ובסכ"פ ישנם, ונחלקו הראב"ד ובעל המאור אם רק בפחות מג"ט סכ"פ מותר לישן או גם עד ד"ט, דלהראב"ד כיון דנפיק מתורת לבוד אין ישנים.

תוד"ה לא יהא. דאין שייך לעשותו כסתום בסכך כשר. משמע דלבוד לסתום לא אמרין כשהמקום מלא וסתום, ודוקא באויר שייך לבוד, וכ"כ המשנ"ב תרלב, בשעה"צ יב' בשם הפמ"ג, אולם בתוס' הרא"ש מדויק דאף אם נאמר לבוד כסתום בסכך כשר, מ"מ עדיין נשאר הסכ"פ ולא נסתלק מכאן, וזהו "פוסל".

מחלוקת רש"י ותוס' על אויר אם ישנים תחתיו: קושיית תוס' לפרש"י מי יוכל להזהר בסוכה מלאה נקבים, יישבו בכמה אופנים, הרא"ש מחלק דלפרש"י דוקא באויר שמהלך ע"פ כולה ומחלק את הסוכה אין ישנים שם אע"ג דאיכא לבוד להכשיר שאר הסוכה, ובלא"ה מהני גם לישן תחתיו, וכ"כ פנ"י וערול"נ.

ויש להסתפק בגדר הדין אם זהו חילוק בפסול הסיכוך, או דנפק"מ רק כלפי האדם שיושב תחתיו, די"ל דהנפק"מ בגוף ההפסק באויר, דבאמת לולא לבוד נמי נחשב רק חור ולא חציצה, וכשר גם לישן תחתיו דטפל לסכך ומיקרי "סוכה", אבל במפסיק כולה מקרי הפסק ולא חור, וע"י לבוד חוזר להחשב רק חור, והלבוד מהני רק להכשיר השאר ולא לישן תחתיו.

ובאופן אחר י"ל דהסיכוך נחשב בהכשר גמור גם לישן תחתיו ומתורת לבוד, אבל האדם נחשב כאילו יושב בחוץ, דצורת ישיבתו היא שהוא מוציא ראשו שלא תחת הסכך כיון שכל"כ ניכר המקום שאינו מסוכך.

בא"ד. וא"א שלא ישן כנגד השיפודין. בערול"נ מתרץ דדוקא כשראשו או רובו תחת הפסול נחשב במקום הפסול, אבל כשרוב ראשו ורובו תחת הכשר וחלק מגופו במקום הפסול לית לן בה.

בסוה"ד חילקו דבדשיש הכשר סוכה גדולה ישנים תחתיו. בערול"נ מבאר דהחילוק מצד דכל החסרון בישיבת האדם שניכרת שיושב תחת האויר והחמה זורחת עליו שנראה שאינו בסוכה, וככל ניכר מיעוט בתערובת דאינו בטל ברוב, ואף הכא אינו נגרר ונטפל לרובה כשניכרת ישיבתו לא בסיכוך, אבל בגדולה אינו ניכר כ"כ. ולול"ד י"ל דהפסול נגרר אחר הרוב ומקבל ממנו הכשר סוכה, ולקבל תורת סוכה שחל ע"י הכשר לבדו, מהני גם למקום הסכ"פ, אבל לעשות את ההכשר סוכה אינו מועיל כיון דהוא חפצא דסכ"פ שרק יכול להגרר לכשר ולא ליצור הכשר, ורק להצטרף לשם סוכה מהני להשלים השיעור להכשיר המקום המסוכך ולא לעצמו.

שם: בבית הלוי ח"ג סי' נג' מקשה איך סוכה קטנה כשרה ע"י צירוף אויר וסכ"פ שאין ישנים תחתיו הלא זעז"ט דבעינן לשיעור סוכה הוא משום שתהיה מחזקת כדי ראשו רובו ושולחנו וכשאין יושבים שם בצר לה מקום השתמשותו ואין כאן אלא חמישה או ששה טפחים לשבת בהם. ומוכיח מזה דזעז"ט אינו משום דין ישיבת ראשו ורובו ושולחנו, אלא שיעור בעלמא דזהו שיעור דירת סוכה.

ביאור הו"א ומסקנא בתוס' על סכ"פ בסוכה גדולה: מתחילה סברו דדוקא ע"י לבוד כסתום בסכ"כ ישנים תחתיו [באור] ולכן סכ"פ לעולם א"א לישן תחתיו שהרי ליכא לבוד במסוכך בסכ"פ [לתוס'], אבל במסקנא מודו דמדין פסל חל גם בסכ"פ תורת סוכה וישנים תחתיו, ואעפ"כ לעשות התורת סוכה אינו מועיל ואין שנים תחתיו, ורק מצטרף, ובלבד לעומת זה נחשב כסכ"כ וישנים תחתיו.

דף י"ב ע"ב

מתני' ר"א פוסל מפני שאין לה גג. בסוגיא לעיל ז,ב תלינן לה בשיטה דסוכה דירת קבע בעינן ולפיכך בעינן גג וכתלים לחוד. והרי"ף שם מקשה הלא קי"ל כחכמים דפוסלים [לבתר דמפכינן] והלא לא בעינן דירת קבע, ותירץ דלמסקנא הכא אין מחלוקתם שייכת לדירת קבע, אלא אי שיפועי אהלים שמה אהל. והרמב"ן והראב"ד מבארים כפשוטו דלמ"ד דאינו אהל אינו אפילו אהל עראי אלא דופן משופעת, אבל הבעה"מ והר"ן מפרשים דלגבי זה בעינן כדירת קבע, שיהיה צורת ושם אהל כעין אהל קבע, ובלא"ה אינו "סיכון" כמאהיל. ובשפת אמת מחדש דהא דסגי בגג טפח, היינו דוקא למסקנא דהחסרון בשפועי אהלים לאו כאהלים, אבל לאביי דהחסרון משום דירת קבע בעינן כל ז"ט מיושרים.

תוד"ה העושה. בגובה עשרה אי' רוחב שבעה. הר"ן חולק דלא בעינן כ"כ, אלא סגי שאורך הדופן עולה ליז' טפחים שהם י"ט לדופן וז"ט לסכך, [והטפח בגג מצטרף לחשבון].

וביאור מחלוקתם דלתוס' שיעור משך הסוכה נאמר בחלל הסוכה שיהיה זעז"ט בגובה עשרה, ולכן מוודדים בכלל הסוכה, והר"ן ס"ל דהשיעור נאמר בדפנות עצמם ובסכך, ולא בחללה, ולכן כשיש באורך הצריך כשי י"ט לדופן וז"ט לסכך סגי. ויש לדמות לזה מחלוקת הפוסקים בסי' תרלד' אם מהני בסוכה זעז"ט שאינם מרחבעות אלא בסך הכל יש כדי לרבע שיעור זה, דהב"ח מכשיר לדעת הטור שם, והמג"א פוסל, ובס' הזכרון לפחד יצחק סי' יב' מבאר דכדי לרבע מהני היכא דהשיעור בחללה אבל אם השיעור נאמר בדפנות עצמן בעינן דופן שלימה שהיא גובה עשרה ורוחבה שבעה.

ולפ"ז דברי התוס' בסוגין א"ש לטעמייהו לעיל יז,א דמצרפים להכשר סוכה מכל הצדדים כשיש בכדי לרבע זעז"ט ודלא כהראשונים דס"ל דבעינן זעז"ט במקום אחד, דהלא מוכח בתוס' כאן דהשיעור נאמר בחללה ולא בהדפנות.

ובחי' רבינו חיים הלוי פט"ז מהל' שבת נוקט דשיעור סוכה נאמר בדפנות עצמן, ולפיכך בעינן ממשות דפנות ולא סגי בשם מחיצה דצורת הפתח. ועי"ז כ' בקונטרס הגר"ז עמ' ל'.

ונפק"מ כשעשה דפנות מעצי אשירה דכתותי מיכתת שיעורייהו, דאם בעינן שיעור לדפנות כתמ"ש ופסולות, אבל אם אי"צ להדפנות אלא לחלל הסוכה, כשירות, וכמבואר בחידושי רח"ה פי"ז מל' שבת דאע"ג דכתמ"ש, נחשב שישנו במציאות ורק שיעורו חסר, דכמו תל עפר נחשב עי"ש.

והנה המאירי במשנתנו הביא ד' הר"ן הנ"ל והוסיף דכשהדפנות מעצי אשירה פסול, ובפשטות תמוה מה השייכות בין הדינים, אולם לפמשנ"ת הוא נפלא.

בא"ד. ואפשר שאף תחת השיפוע שאין גבוה י' כשרה כיון שיש בה ד' ברוחב. הב"ח וערו"ל נ' מגיהים שיש בה שבעה ברוחב דבעי' ז"ט לפחות באותו מקום. ובאמת המג"א פוסק בסי' תרלד' דכשיש קרן זוית שמובדלת מהסוכה ואין ברחבה ז"ט פסול מלשבת שם ולא אמרינן פסול היוצא וכו' כיון דלא ניחא תשמישתיה לדירה דהמקום צר. וביאור"ל מוסיף דדוקא כשמובדל מהסוכה וצר המקום, אבל בסוכה עגולה שבפינותיה אין ז"ט כשר כיון שמשתמש עם הסוכה. ומבואר לפ"ז בתוס' דפחות מעשרה עדיף ממקום צר משבעה, דעדיין ראוי לדירה.

תוד"ה שאם הגביה. בשער הציון תרלא' ס"ק כג' מבאר סברת תוס' דלא סגי בלבד דכיון שכל הדופן בשיפוע ואינה "אוהל" א"א ע"י לבד לחדש גג ישר שהוא אהל, יותר ממה שיש בדופן בלא לבד.

במרחשת סי' ח' מחדש די"ל דמן הצד מהני להגביה באבנים כהירושלמי, בצירוף לבד, אבל בגג לא מהני לבד, דלבד כסתום אינו מין סכך כשר, ומה"ט לפרש"י אין ישנים תחתיו דאינו סכך כשר ואינו סכך פסול. ומוכיח דה' המגיד מביא גירסא ברש"י דבהרחיק טפח בגג צריך שימלא בסכך כשר, ומבואר דרש"י מודה בזה, אכן להג"י שלפנינו מפורש ברש"י דמהני לבד אף למעלה במקום הסכך. אבל ברמב"ם פ"ד ה"ז מדוקדק כהמרחשת דמהצד מהני לבד אבל בגג בעי סכך.

מתני' מחצלת של קנים. הלחם משנה מקשה סתירה ברמב"ם דבהל' סוכה פסק כמשנתנו דתלוי בין קטנה לגדולה אם עשאה לשכיבה או בסתמא, ומוכח דבעשויה לשכיבה מקב"ט ופסולה, ואילו בהל' כלים פסק בסתמא דמחצלת קנים אינה מקב"ט ומשמע דלעולם אינה ראויה לשכיבה ואינה מקב"ט.

ובאור גדול במשניות מדקדק דהרמב"ם השמיט מחצלת של קש, וברא"ש ושו"ע תרכט' נקטו דדינה כמו של קנים, ומבאר דהרמב"ם לשיטתו בפכ"ה מהל' כלים הי"ג דשל קש לעולם מקב"ט דראויה טפי לשכיבה.

ובשפת אמת דקדק כן הפרש"י דשל קנים אינה נוחה לשכיבה ומשא"כ של קש רכה טפי וראויה לשכיבה, ובסתמא נמי מקב"ט בכל גווני.

במתני' קטנה וגדולה. בר"ן כ' דשיעור קטנה שהיא כדי שכיבה ובביכור יעקב תקטט' סק"ט מבאר דהיינו שאורכה כקומת איש ולא יותר.

תוד"ה עשאה לסיכון. בפנ"י וערול"נ מבארים דהוקשה לתוס' דאף דאינה מקב"ט מתורת כלי ומדרס מ"מ מקב"ט כאוהל כשיהיה כזית מן המת תחתיו, ולכך פירשו דאינו מטמא טמאת אוהל נמי.

והקשו הפנ"י וערול"נ דאפילו אם מקב"ט באהל המת אין זה גורם לדונו כחפצא שמקב"ט, דלאו מצד עצמו הוכשר לקב"ט, אלא מפני ש"מאהיל" על המת דאילו במגע המת אינו מקב"ט, ודוקא בתורת כלי שגורם לקב"ט נחשב כחפצא שמקב"ט. ואפשר ליישב דכיון דבעינן שם אוהל לסכך כדאיתא לעיל בסוגית שיפועי אהלים, א"כ מחמת שם סוכה חייל עליה תורת קב"ט כחפצא של אוהל.

דף כ"א

תוד"ה תנן. היכא דלי"ל גדנפא עשוין לסיכון. בשו"ת רדב"ז ח"ד צז' מחדש דאפילו כשיש לה שוליים, אם עשאה לסיכון בפירוש אינה מקב"ט וכשירה. והלבוש חולק [הובא במשנ"ב תרכט'] דכשיש לה בית קיבול כלי הוא ומקב"ט, ובל' תוס' אין הכרעה לדבריהם.

פרק שצי

דף כ"ב

מתני' הישן תחת המטה. בפרש"י כ' דאוהל מפסיק בינו לסוכה, והרי"ף והרמב"ם ג"כ כתבו דהחסרון משום סוכה בתוך סוכה. ומבאר ברמב"ן שחשיבות המקום שתחת המיטה שהוא כשיעור סוכה י"ט מבטלת את המקום מלידון בתוך סוכה העליונה הכשירה.

ובלשונו מבואר להדיא דבמציאות בודאי יושב תחת הסכך ג"כ, אלא יש דין "מבטל אוהל קבע" שעד כמה שיושב בתוך אהל אחר מלבד הסכך חסר בישיבתו בתוך הסוכה, כיון שיושב בעוד אוהל.

ובקה"י סי' טו' מבאר דאין זה גוף הדין דסוכה "תחת" סוכה, אלא דין סוכה "בתוך" סוכה, דכמו התם לא מהני ליושב בתחתונה מה שהוא ג"כ תחת סכך העליונה ועכ"ל דהסוכה מבטלת ב"תוכה" את "תוך הסוכה" העליונה, וה"ה באהל ומיטה בתוך הסוכה הרי הם פוסלים ע"י שחסר בישיבתו שיהיה רק בתוך הסכך הכשר. [אבל בל' הרמב"ן להדיא כ' דההוכחה הפסול סכך התחתון שהעליון פוסלו]

הבעל המאור והר"ן חולקים וס"ל דלא שייך הכא דין סוכה תחת סוכה, דהא אין זו סוכה כהכשירה כלל, אלא משום דאהל המפסיק בין היושב לבין הסכך גורם שאינו יושב תחת צל הסכך, [וכמו היושב בקומה א' שאינו יושב תחת גג קומה ב']. ובפרש"י שכ' "שמפסיק בינו לסוכה" משמע כדבריהם, אך המלחמות נקט שרש"י פירש כמותו וכהר"ף.

והב"ח סי' תרכז' כ' דלבעה"מ אינו אלא מדרבנן ואילו להר"ף הוי פסול דאורייתא, אבל בקרית ספר ובפנ"י ובפמ"ג נקטו דאף להר"ף אינו אלא מדרבנן.

רש"י ד"ה הישן. בר"י מלונל פירט ביתר ביאור, דכיון שעיקר ישיבת סוכה היא אכילה ושתייה, אתיא לאשמועין דאף שינה מעיקר ישיבת סוכה ולכן נקט הישן תחת המיטה.

רש"י ד"ה מעשה בטבי. דמ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות. הרש"ש מעיר דלקמן כח,ב מסקין דלאו מה"ט פטורות אלא מקרא דהאזרח או מהלכה למשה מסיני, (ואמנם עבדים הוקשו גם לזה, אבל למה נקט האי טעמא).

וציין לד' משנה למלך פ"י ממלכים שדן כע"ז בסמיכה דנשים נתמעטו מקרא בהדיא אולם גדר המיעוט דגלי לן קרא דהדרו לפטורא דמ"ע שהז"ג, וכן י"ל הכא דלבתר קרא והילכתא אמרין דהדרו לפטורא דמ"ע שהז"ג. ובפמ"ג תרמ' במשב"ז סק"א נוקט להדיא דלבתר הילכתא חזרו להפטור דמעשהז"ג בסוכה, ובהרבה ראשונים איתא כל' רש"י דנשים ועבדים פטורים משום מעשהז"ג.

אולם בריטב"א כא,ב כ' דהפטור אליבא דאמת הוא דוקא מקרא או הילכתא וכ"כ בקרית ספר פ"ו מהל' סוכה.

תוד"ה ראיתם. מחו בידו חכמים מלישב בסוכה. הריטב"א והר"ן הקשו מדוע מיחו בו והלא אין חשש איסור כשישן בסוכה כשהוא פטור, ולא מצינו שנחלקו בעלמא אלא במצוות שהאשה פטורה והיא מקיימתם באופן שיש חשש איסור כגון סמיכה בקרבן דהויא משתמש בקדשים.

ותירץ הר"ן דמיחה בו כדי שלא יברך על ישיבת סוכה, ומבואר בר"ן להדיא דהנידון לברך על מצוות שנשים פטורות תלוי במחלוקת אם נשים סומכות רשות או אסור, ולכאורה ביאור ד"ה הוא אם יש מצוה קיומית גמורה או לא. והרמב"ם פ"ו מסוכה ה"ג פוסק דאסור לברך בישיבת סוכה, ולשיטתו אזיל דס"ל בפ"ג ממעשה הקרבנות ה"ח דאין סומכות, אלמא דבמקום איסור אין להם לעשות כשפטורות.

ובקו"ש קדושין אות קמג' הביא דברי הראשונים דנשים נצטוו כמו האנשים אף במעשהז"ג אלא שעל האנשים חובה ולנשים רשות, ומוכח דהקיום דנשים הוא קיום מצוה גמורה כאנשים. אולם ברמב"ן מחלק דאף אם מקיימת מצוה גמורה דמהני אף לדחות ל"ת ע"י קיום מעשה, מ"מ אינם יכולות לברך ולומר וציוונו. ובהגהות מיימוניות פ"ה מחנוכה מדמה דאם נשים מברכות ה"ה דאפשר לברך על מנהג כקריאת הלל בר"ח, ומשמע דדרגת הקיום גרע טפי בנשים ואינה כבאנשים, ואעפ"כ רשאות לברך דכיון שנוטלות שכר הוי מצוה.

וערש"י עירובין צו,ב דלמ"ד נשים אין סומכות ה"ל נמי בל תוסיף, ומוכח דאין מקיימות מצוה כלל, ואסור להם לקיים בתורת מצוה, דאין להם שום מצוה.

שם: מסקנת הר"ן דקי"ל כמ"ד נשים סומכות רשות וה"ה דמברכות על מ"ע שהז"ג. ובזכרון שמואל סי' נט' מקשה לשיטת העונג יו"ט סי' מט' דנשים שפטורות מהסוכה אסורות לישיב בסוכה [חוץ מנשואה דתשבו כעין תדורו ויושבת עם בעלה] דהסוכה אסורה בהנאה למי שפטור מהמצוה, א"כ למה נקט הר"ן דהאיסור רק מצד הברכה והלא הלא"ה אסור לעבד שפטור מהסוכה לישיב בה כמו אשה פנויה, וכן קשה על הירושלמי איזו סתירה הקשה דבתפילין לא מיחה והלא בסוכה שפיר מיחו בו משום איסור הנאה מהסוכה, משא"כ בתפילין דלא שייך איסור.

באתון דאורייתא כלל יא' דן למה נשים מברכות בישיבת סוכה, מאי שנא מציצית שפסק הרמ"א בסי' יז' דכיון שאינה חובת גברא הוי יוהרא כשמברכות, ה"ה בסוכה דהויא מצוה קיומית שאף האנשים יכולים להפטר ממנה כל שבעה, ואינה חיובית, א"כ דמי ליוהרא כשעושות עצמן כמחויבות, ע"ש.
 ויש לציין דהבעה"מ סוף פסחים מסיק להדיא דסוכה כל שבעה הוי חיובית ולא קיומית, וכ"כ המג"א סוף תרלט' ובארוהו החת"ס ומחצית השקל דקביעת ישיבת דירתו בסוכה היא חובה, אף שאין צריך לאכול דוקא, מ"מ חייב שתהא דירתו בה. **ובמשנ"ב תקלט' ס"ק כד' נסתפק האם לדעת הגר"א דיש מצוה באכילת מצה כל ז' בפסח ה"ה מצוה לכתחילה באכילה כל ז' בסוכה או דגרע טפי.**

דף כא ע"ב

גמ' ר"י לטעמיה דאמר סוכה דירת קבע בעינן. בתוי"ט מקשה א"כ למה לא פליג ר"י בתשנה דקנופות י,א דמותר לישן תחתיהם דלא אתי אהל עראי ומבטל סוכה כדירת קבע.

ובתוס' רעק"א במשניות מתרץ דכיון דקינף עדיף דאף פחות מעשרה פוסל ואילו מיטה דוקא בעשרה, מבואר דכיון דלתוכו עשוי גרע טפי ומודה ר"י דמבטל אף לדירת קבע, וכ"כ בחי' חכמת שלמה בשו"ע סי' תרכז'.

גמ' מפני שמעמידה בדבר המקב"ט. ברש"י ורא"ש משמע דנקטו דהוי פסול דאורייתא דהמעמיד להסכך נידון כחלק מהסכך וכ"כ בקרבן נתנאל. וברמב"ן ריטב"א ור"ן נקטו להדיא דאין זו אלא גזירה דרבנן דלמא יטעו לסכך בהם. והקשו הראשונים על מה שנהגו להעמיד הסכך ע"ג הכתלים, דפסולים לסכך דהם אבנים ועפר שאין גידולם מהארץ, ותירצו דלא שכיח שיטעו לסכך בעפר ואבנים דכ"ע יודעים שפסולים.

והקשו ממתני' דעושה סוכתו בראש האילן לפרש"י בשבת קנד, ב דסמך הסכך ע"ג האילן שהוא מחובר ונמצא מעמיד הסכך במחובר. ותירץ הרמב"ן דלא סמך הסכך עצמו על האילן אלא העמיד קנים ע"ג האילן ועליהן הניח הסכך והו"ל מעמיד דמעמיד וכשר, דלא גזרו בזה, ועוד תירץ דאת קרקע הסוכה בנה ע"ג האילן, ואת הסיכוך סמך ע"ג הדפנות שלא נסמכו באילן.

ובחזו"א סי' קמג' חידש דלאו משום "מעמיד דמעמיד" התיר הרמב"ן אלא באופן שתומך כעין הקרקע שעליה עומדת הסוכה. אולם רבים נתפלאו דברמב"ן מפורש להיתר אפילו במעמיד גרידא, וכן בר"ן כגא, במתני' שם הביא לד' הרמב"ן וסגי לי' שמפסיק במעמיד קונדסין בין הסכך למחובר.

ובמג"א תרכט' סוס"ק ט' ג"כ מכשיר מעמיד דמעמיד לכו"ע, והמשנ"ב סו"ס תרל' מצרף לזה דרוב הראשונים ס"ל להלכה דמותר להעמיד בדבר המקב"ט [ראה מה שצוין בסמוך], דבסוגיין אין זה אלא לר"י, וחכמים פליגי והלכה כחכמים.

סיכום השיטות בגדרי מעמיד: בשפת אמת מחדש דלהראשונים דמעמיד הוי גזירה דרבנן הפסול רק כשהמעמיד אינו חלק מגוף הסוכה, אלא משמש רק כמעמיד,

אבל בדפנות אין פסול מעמיד אף כשסומך הסכך על גביהן, דשם דפנות הסוכה מפיע מהם שם מעמיד.

ובמאירי כ' להדיא דאף בדפנות אי' פסול מעמיד, ואסור לסמוך עליהן כשעשויות ממין הפסול לסכך, וכ"מ בתוס' דבגוונא דהירושלמי פסול משום מעמיד אע"פ שהמיטה שם היתה מגוף הדפנות.

והנה בפשוטו גזירה זו ככל גזירות הם על מה שאסרו, ולפ"ז הפסול הוא במה שמעמיד במין פסול, ובחזו"א משמע דגזירת מעמיד היתה לדונו כמסכך בסכך פסול, ועל כן כשמעמיד את הדפנות במין פסול אין זה מסייע לסכך אלא לדפנות, ואין בו שייכות לסכ"פ. [ויש לדון אם המעמיד אינו חלק מבנין הסוכה כלל, האם שייך הגדר שלהחזו"א נידון המעמיד כאילו מסכך בו, דהני מילי אם נהיה חלק מהסוכה, אבל אם הוא מחוצה לה לא שייך לומר כך].

גמ' אין לה קבע. ברי"ף ורא"ש כ' דקי"ל כר"י דפסולה ומשום אין לה קבע, דהא אביי מפרש טעמו, וברא"ש מוסיף דלא פליגי חכמים דהא הויא דירה סרוחה עי"ש, ור"י רק מפרש מילתא דת"ק ולא פליגי כלל.

תוד"ה שאין לה קבע. הר"ן בשם הראב"ד מקשה על רש"י למה אין זה קבע דמאי שנא מראש העגלה כו', ולפיכך פירשו דבצד אחד עשה דופן ובצד אחר סמך על המיטה, וכיון שהמיטה עומדת להנטל דאין לה קבע לצורך הסוכה, א"כ עומדת להתבטל ואינה דירת קבע, ולאביי דסיכך ע"ג מיטה כשרה פירשו דמיירי באופן [של רש"י] שבנה סוכה כולה ע"ג המיטה וכשרה משום שקבועה במיטה ואף כשתנטל ממקומה הסוכה קיימת.

שם: יש לעיין לפרש"י דסיכך ע"ג עמודים והעמיד המיטה כדפנות לחוד, למה כשרה הלא בעינן דירת קבע גם בדפנות לכאורה, דהלא גם בהם יש שם סוכה, כדחזינן ברמב"ם דנאסרות בהנאה כמ"ש הגר"ח, וכ"פ המשנ"ב תרלז' בביאור"ל דדפנות גזולות הסוכה פסולה דהו"ל מצוה הבאה בעבירה דהם חלק מהסוכה, וליבעי קבע. וכפי הנראה דהדפנות שייכות לסוכה בתורת טפילות לעיקרה, שהם נותנות תורת סוכה שיש בסכך, אבל הסכך לחוד קובע את הקביעות דירה של הסוכה.

בא"ד. ובירושלמי כו'. בשפ"א נוקט דלטעם הירושלמי דאין עשרה טפחים מקרקע המיטה לסכך הו"ל שיטה שלישית דאין זה שייך לטעם דאין לה קבע.

ובקה"י סי' יז' מפרש דתרחייהו חד טעמא, דכשבאנו לחשוב קרקע הסוכה מריצפת הסוכה שתחת המיטה פסולה משום דאין לה קבע, שהרי מטלטלת ממקום למקום ואין זו קבועה לקרקע הסוכה, וכשנבוא לחשוב ריצפת המיטה לקרקע הסוכה פסולה משום דאין לה גובה י"ט. ונמצא, דעד כמה דבעינן קביעות לסוכה, נמצא שכאן כל קביעותה היא רק במיטה, ושם היא פחותה מ' טפחים.

דף כב ע"א

גמ' רב תני חדא. בריטב"א ור"ן נקטו דרב לא פליג אדשמואל לדינא אלא דלא משמע לי' דתרתני קתני אבל בשפ"א כ' דרב פליג דלא מהני חבוט רמי היא דחמתה מרובה מצילתה.

גמ' אלא שאין בין זל"ז שלשה טפחים. בשפ"א כ' דצריך למדוד באלכסון מקנה עולה לקנה שיורד כדי לומר לבוד מסכך לסכך, אבל כשיש ביניהם ג"ט, ולגובה הסכך הנמוך יש פחות מג"ט לא אמרין לבוד דא"א לומר לבוד לאויר. ולכאורה ס"ל דהלבוד רק מקרב הקצוות, דאם נאמר דלבוד כסתום שפיר י"ל דכאילו הקנה העליון סותם תחתיו ג"ט ומגיע לשורת הסכך, וכע"ז כ' בגליוני חזו"א על הגר"ח בפ"ה מסוכה, והגר"ח שם סובר כהשפ"א. ובפרש"י מדוקדק כהשפ"א שנקט דכל פחות משלשה חדא היא, ומשמע דהלבוד מחבר ולא סותם.

תוד"ה קנה. דאי קיימא חמה בראש כל אדם היתה צילתה מרובה. בפרישה כ' דהטור ס"ל כתוס' ונפק"מ בין רש"י לתוס' דלפרש"י מודדים כאילו השפילו קנים העליונים לבין התחתונים ואז צילתה מרובה יותר, ולתוס' מודדים כפי שעומדים עכשיו הקנים העליונים בגובה.

ובביאור מחלוקתם י"ל דנחלקו בגדר חבוט רמי, וכפי שיתבאר להלן דלרש"י רואים כאילו הושפל העליון לגובה התחתון ולכן דנים צילתו באופן זה, אבל לתוס' דרואים אותו במקומו וחבוט רמי הוא רק צירוף לאוהל אחד, לכן מודדים צילתו כמו שהוא במקומו.

ואין לומר דלתוס' מחמרין למדוד צילתו כפי שהוא מפני שיש דין צל ממש בפועל, דהא התוס' בעמ' ב' חולקים להדיא דאי"צ צל כלל, וסגי בעומד כפרוץ אע"פ שחמתו מרובה.

בא"ד. דלא חשיב סכך להצטרף. בר"ן משמע דהחסרון הוא דהו"ל כשני סככים ואין צירוף ביניהם, וכא"א לא מהני בפ"ע כיוון דחמתו מרובה מצילתו. אבל המאירי מפרש דהפסול הוא מחמת אויר שלשה הפוסל בסכך, ומשמע דכיון שמפסיק בין הקנים בגובהם הו"ל כמו שמפסיק גוף הסכך לאורכו, אף דלכאורה י"ל דבשטח הסוכה אין הפסק אויר ג"ט בלא סכך כשהאויר בגובה ולא ברוחב. ובשפ"א ג"כ מצדד לפרש כך בתוס' וכ"כ הגר"ח בביאור דברי הרמב"ם בפ"ה מסוכה הכ"א.

בא"ד. הריטב"א והטור הביאו דעת רבינו ישעיה דחולק על רש"י דלא מהני חבוט רמי כשחמתה מרובה מצילתה. והביא ראייה מקנה קנה פחות משלשה דלא אמרין לבוד בסכך בכה"ג שחמתה מרובה. והריטב"א דחה דבריו דלא בעינן צל בפועל אלא רק סכך שעושה צל וזהו שמשערים שצילתה מרובה מחמתה היינו בשביל שיחשב סכך שעושה צל וסגי לן כשנחשבנו מושפל ע"י חבוט רמי יהיה צלו מרובה מחמתו.

רש"י ד"ה שאין בגגו. השפל והשלך וכו' ענין גוד אחית. מלשוננו משמע דדנים כאילו יורד העליון לגובה התחתון וסותמו שם, ובארנו לעיל דלכן מוודדים צלתו לפי מה שיושפל למטה ולא כפי שהוא במקומו.

אבל בחידושי רח"ה (פ"ה מסוכה הכ"א) נוקט דגדר חבוט רמי הוא דהכל כאהל אחד וזהו דין צירוף אהלים העליון והתחתון. ובאמת נשאר העליון במקומו רק שנחשב להמשך האהל שתחתיו. ונפק"מ דבעינן שבתחתון נמי יהיה שיעור אהל רחב טפח ובלא"ה לא אמרינן חבוט רמי דבעינן נמי כח אהל שבתחתון לצרף אליו את העליון.

וכן משמע בפיה"מ להרמב"ם באהלות דרואים את העליונות כאילו ירדו ואת התחתונות כאילו הם למעלה, ומשמע דכיון דחבוט רמי הוא דין "אהל אחד" הרי שזה נאמר בשניהם.

גמ' היו העליונות כבין התחתונות. שיטת רש"י ותוס' דבעינן שהעליונות יהיו טפח אבל האויר שבין התחתונות אי"צ להיות טפח, ולהר"ן בעינן שגם בין התחתונות יהיה אויר טפח. והריטב"א הביא בשם י"מ וכו"כ הרמב"ם בפ"ה מסוכה דבעינן שיהיה בין התחתונות ככל רוחב העליונות דאם רחבות יותר מטפח בעינן שהחלל יהיה כמותן שאילו הושפלו יכולים להכנס בחללן.

ובביאור השיטות נראה לומר דהקה"י בסט"ז מבאר גדר חבוט רמי, דכל מאהיל כולל כל האויר שתחתיו, ולכן אפשר להחשיב המאהיל העליון כאילו הוא יורד גם למטה ומאהיל שם.

ולפ"ז מבוארת סברת הר"ן דבעינן באויר טפח, דכשפחות מטפח ואין העליון מאהיל שם על שיעור אהל א"כ באותו מקום אין לו שם אהל וא"א להחשיבו כחבוט לשם.

וכע"ז מש"כ התוס' דף י' ע"א דבסוכה ע"ג סוכה ליכא למימר חבו"ר ולצרפו עם התחתון, והיינו מסברא זו דכיון שסתום האויר ע"י התחתון א"כ העליון אינו מאהיל שם ואין לו כח להחשב מאהיל למטה וכאילו הושפל גם לשם [וכ"מ קצת בערול"נ שם]

ובמהר"ם שם נקט דבסכך שלם לא אמרינן חבו"ר ולפיכך פסול, אולם באו"ש פ"ה מסוכה כתב דאף בכה"ג אמרינן חבו"ר, ולפיכך בגונא דאין הדפנות מגיעות לסכך בגובהם כשר אף מטעם חבו"ר וכאילו הושפל עד לתחילת הדפנות [והיינו מלבד טעמא דגוד אסיק מחיצות] וכ"מ בתוך דברי הגר"ח דבכה"ג איכא למימר חבו"ר. ולכאורה להבנת הגר"ח דגדר חבו"ר הוא דין צירוף אהלים וכאהל אחד הם, א"כ מהיכי תיתי ליחס את הסכך העליון להדפנות דהא אין שם המשך להאהל דע"ז נשפילו לשם, אולם יתכן דאף הדפנות מישך שיכי לשם אהל והם נמי סיבה ליחס האהל העליון לשם ואכמ"ל.

ובדעת הרמב"ם והי"מ בריטב"א צ"ל דס"ל כמש"כ הגר"ח דחבו"ר הוא דין צירוף אהלים לאהל אחד, ואין כאן השפלת העליון למטה, ולפיכך בעינן צורת אהל אחד שהעליון לא יהיה רחב מהחלל שתחתיו ולפיכך מצטרף דוקא כהמשך להתחתון.

ברמב"ם הנ"ל משמע דצריך שהעליון יהיה מכוון לגמרי כהאור שבין התחתונות, ולא יהיה רחב ממנו וגם לא יהיה קצר מהאור, ומבאר הגר"ח שם דאפילו כשהפסק פחות מג"ט פסול, דבעלמא אור פחות מג"ט כשר מתורת לבוד, ובכה"ג דהעליון נחשב כיורד למטה מדין חבו"ר אין כ"כ במציאות דנימא לבוד על האור שביניהם, ובלא לבוד פסול.

דף כב ע"ב

תד"ה אבל. בחידושי רח"ה הנ"ל מישב קושית התוס' באופן הנ"ל דא"א לומר לבוד מכח חבו"ר דלא אמרין לבוד אלא כשבמציאות עומד בריחוק פחות מג"ט, אבל כשהקורה מושפלת מדין חבו"ר ועי"ז מתקרבת עד פחות מג"ט לא מהני. וחזין דהתוס' [והראשונים בעירובין שם] חולקים על סברת הגר"ח דשפיר אמרין לבוד אף בכה"ג.

רש"י ד"ה כאן מלמעלה. כשיטת רש"י סוברים גם הרי"ף והרמב"ן והרא"ש, וכשיטת התוס' כתב הבעה"מ דאף לענין סכך ואור מע"מ אמרין פרוץ כעומד כשר. וברש"י משמע א' דכשהחמה והצל למטה שווין לא מהני אלא משום שבידוע שלמעלה מרובה הסכך מהאור ולא מחמת פרוץ כעומד כשר [כשאין צלו מתבטל ברוב] ב' דכשלמעלה הרוב מסוכך לא סגי בלא שיהיה למטה צל וחמה שווין [ובדברי הרמב"ם מבואר שחולק בזה].

וביאור שיטתו דחמה וצל אינו דין "מחיצות" ולכן אין ההלכה דפרוץ כעומד מכשרת כשהחמה והצל שווין, והא דלא מהני כשהרוב מסוכך בלחוד דשיטתו היא דסכך "עושה צל" בעינן ולכן כל זמן שהחמה בסוכה מרובה מצלתה ובטל ברוב (כמ"ש רש"י בדף ב) אין כאן צל והסכך אין בכחו להכשירה כיון שהוא אינו מיצל, אבל כששווין מלמטה אין הצל בטל דהא ליכא ריבוי חמה, ואז מהני ריבוי הסכך כיון שעושה צל, ואי"צ שיצל ברוב הסוכה אלא רק שיוסוך ברוב הסוכה.

הרמב"ם בפ"ה הי"ט נוקט דכשהאור והסכך שווין, פסול משום חממ"צ, ומשמע דכשסכך מרובה מהאור לא אכפת לן דחמתה מרובה וכ"כ ברבינו מנוח. וצ"ב מאי שנא סוף סוף חממ"צ, ואי לא אכפת לן בהכי מ"ט פסול בשווין ולא נימא פרוץ כעומד מותר וכסברת רבינו תם ובעה"מ.

ורבינו מנוח מפרש דכששווין הוא פסול בפ"ע דלאו תשבו כעין תדור הוא דאין עושים גג בכה"ג אבל כשרובו סתום עושים אף לדירה וכשר אע"ג שמיעוטו פרוץ. אכן י"ל באופ"א דפרוץ כעומד כשר אבל אינו נחשב שהפרוץ כסתום אבל כשרובו מסוכך ואמרין רובו ככולו נחשב שהכל סתום ולכן לא איכפת לן שחמתה מרובה.

גמ' שאין הכוכבים נראים. דעת ר"ת [הובא בשלטי הגיבורים] דכשאין הגשמים נכנסים בה פסולה דכעין בית הוא. ובמג"א (תראל סק"ב) הביא דהלבוש והב"ח פסלו כר"ת, ומשנ"ב פסק דלכתחילה יש להחמיר, ובשם הפמ"ג כתב דכשבפינה אחת הסכך מדולל והגשם יכול להכנס לא סגי בהכי, אבל בשם הגר"ח מואליין הביאו דבכה"ג כשרה לכו"ע.